

Undervisning och ledarskap 2021

- Analysrapport över hur undervisningen utvecklas och elever upplever sin lärandemiljö i Varbergs kommunala grundskola, grundsärskola och fritidshem
-

VARBERGS
KOMMUN

Sammanfattning

Undervisning och ledarskap är en analysrapport för de kommunala verksamheterna grundskola, grundsärskola och fritidshem. Rapporten följer upp delar av nämndens mål och nationella mål. Processen ska bidra med analys och stöd i utvecklingsarbete för undervisning och pedagogiskt ledarskap. I processen ingår elevenkät, elevsamtal, dialog med lärare samt rektorer.

Beskrivningar och analyser i rapporten visar att skolutvecklingsarbetet riktas mot identifierade behov i undervisningen, inte minst utifrån elevperspektivet. Positivt är att tidigare beslutade satsningar fortsatt hålls i och prioriteras av skolorna. Övergripande utvecklingsprocesser och stöd bidrar till skolornas arbete.

Majoriteten av skolorna har ett systematiskt arbete och positiv kultur för utvecklingsarbetet. Det är fortsatt en utmaning att undervisningen upplevs relevant, ger lust att lära mer och skapar delaktighet för eleverna. Samtidigt finns tecken på att undervisning utvecklas till att bättre än tidigare bidra med dessa kvaliteter.

En stor osäkerhet för det fortsatta arbetet med skolutveckling är hur pandemin Covid-19 påverkar framåt. Kanske är det viktigare än på länge att hålla i och hålla ut pågående skolutvecklingsarbete, med tydligt fokus på undervisningen. För elevernas mående och lärande.

Kvaliteter att värna

Långsiktig målstyrning och utvecklingsarbete med fokus på undervisningsuppdraget och medarbetarnas delaktighet.

Systematisk och kollegial analys och planering av undervisningen, för att främja elevernas lärande, som leds av ledande roller.

Förvaltningsövergripande utvecklingsprocesser riktas tydligare än tidigare mot olika skolor för ökad likvärdighet.

Pågående och planerade processer möter identifierade behov, differentierad undervisning syftar exempelvis till att möta flera olika kunskapsnivåer och behov i elevgruppen.

Utvecklingsområden

Likvärdig utveckling i skolutvecklingsarbetet för systematisk analys och utveckling av undervisningen, med en tydligare positiv resa för alla skolor.

Utveckling av hela läroplansuppdraget för att utveckla undervisning som tydligt förmedlar kunskaper och värden, med fördjupat fokus på det motivationsfrämjande.

Likvärdighet i fritidshemmens arbete med att utveckla undervisningen, genom stärkt kompetens för alla pedagoger.

Utformande av **strategier för att möta en eventuell utbildningsskuld**, mot bakgrund av pandemin.

Nationella och lokala mål

Det systematiska kvalitetsarbetet syftar till att analysera måluppfyllelse både för nämndens mål och nationella mål. Processerna i kvalitetsarbetet belyser flera mål samtidigt och analysen berör därför många områden. I årets *Undervisning och ledarskap* är de nationella målen *Normer och värden, Kunskaper, Elevernas ansvar och inflytande* samt *Rektorns ansvar* de som är i förgrunden, tillsammans med alla tre nämndsmål. Rapporten är en del i att följa upp målen. Bedömning av nämndsmålen måluppfyllelse i sin helhet görs i nämndens årsredovisning.

Normer och värden

Kunskaper

Elevernas ansvar och inflytande

Skola och hem

Övergång och samverkan

Skolan och omvärlden

Bedömning och betyg

Rektorns ansvar

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning.....	5
2. Elevernas och lärarnas röster om undervisningen	7
3. Grundskolornas arbete med att utveckla undervisningens kvalitet.....	10
3.1. Kollegialt lärande för att systematiskt analysera och utveckla undervisningen	11
3.2. Lärandemål och kritiska aspekter för elevernas lärande i fokus .	13
3.3. Utveckling av förhållningssätt och former för att nå hela elevgruppen	14
3.4. Fokus på relationer, normer och motivation i undervisningen	16
4. Grundsärskolans arbete med att utveckla undervisningens kvalitet	19
5. Fritidshemmets arbete med att utveckla undervisningens kvalitet.....	20
6. Pandemins påverkan på undervisningen och utvecklingsarbetet	22
7. Förvaltningsövergripande utvecklingsprocesser som stöd för skolornas utveckling	24
8. Avslutning	26
8.1. Kvaliteter att värna	27
8.2. Utvecklingsområden	27
9. Källförteckning.....	28
10. Bilaga – Enkätfrågor/påståenden.....	29

1. Inledning

Varje huvudman ska på övergripande nivå följa upp utbildningen genom ett systematiskt kvalitetsarbete. I Varberg genomförs det enligt årshjul för det systematiska kvalitetsarbetet som innehåller fyra delmoment: *Undervisning och ledarskap* syftar till att följa och analysera arbetet med att främja elevers lärande. *Värden och lika möjligheter* sätter fokus på barns och elevers lika möjligheter i förskola och skola. *Förutsättningar och resultat* följer betyg och andra resultat i relation till olika förutsättningar för skolorna. *Insatser och fokusområden* innebär uppföljning och analys av riktade insatser eller andra prioriterade fokusområden. Ett delmoment är inte tillräckligt för att bedöma kvalitet och måluppfyllelse. Tillsammans ger delarna däremot en helhet av utbildningen, vilket sammanfattas i förskole- och grundskolenämndens årsredovisning.

Processen Undervisning och ledarskap

Undervisning och ledarskap ska bidra med analys och stöd i pågående utvecklingsarbete av undervisningen och rektors pedagogiska ledarskap. Processen är en möjlighet för rektor att få stöd i analys och utveckling av sitt utvecklingsplansarbete, och för förvaltningen av verksamhetsplansarbetet.

Processbeskrivningarna nedan visar de moment som ingår i *Undervisning och ledarskap*. Fritidshem och grundsärskola ingår i processen från kvalitetsdialogerna och framåt. De fyra första rutorna ger ett underlag över viktiga delar i undervisningen som lyfts in till rektor som en input att beakta inför kvalitetsdialoger. I kvalitetsdialogen är utvecklingsplansarbetet i fokus.

Mot bakgrund av Covid-19 pandemin har de fyra första rutorna i processbeskrivningarna nedan varit frivilliga. Trots detta genomfördes de olika momenten i hög grad, vilket indikerar att processen prioriteras av skolorna i arbetet med att utveckla undervisningen.

Processbeskrivning Undervisning och ledarskap i skola

Elevenkät, dialog med elever och lärare

Som en del i uppföljning och analys av undervisningens kvalitet genomförs enkät för elever i grundskolans årskurs 5 och 8. Enkäten har besvarats av 1 323 elever under höstterminen 2020. Efter två år av sjunkande svarsfrekvens har andelen och antalet respondenter nu ökat i årskurs 8, och är på stabil nivå i årskurs 5.

Enkätfrågorna togs fram av förvaltningen centralt tillsammans med förstelärare under höstterminen 2017. Efter respons från lärare under genomförande av enkät, samtal och analys har några frågor korrigerats löpande. Se frågorna i bilaga.

Svarsalternativen syftar till att få information hur frekvent frågan/påståendet anses vara i undervisningen, svarsalternativen var: *Alltid eller nästan alltid – ofta – sällan – aldrig – vet ej*

Enkätsvaren ger indikationer på i vilken grad olika påståenden sker i undervisningen, men inte vilket innehåll eller vilken kvalitet undervisningen har. För att fånga undervisningens innehåll och kvalitet har samtal med elever och analys mellan lärare också genomförts.

Förvaltningens kvalitetsteam har dialog med lärare från varje skola om elevernas och lärarnas upplevelser av undervisningen. Lärare från olika skolor möts för ett erfarenhetsutbyte. Inför dialogerna har lärarna genomfört en analys med utgångspunkt i samtalen med eleverna. Stödmaterial till lärarna delas från förvaltningen centralt.

Rektorsdialoger

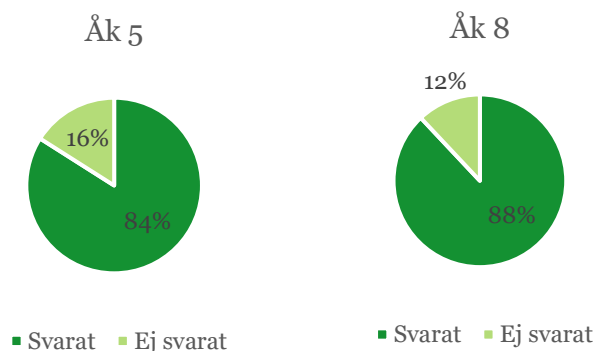
Rektorer, verksamhetschef och representanter från förvaltningens kvalitetsteam möts under vårterminen i kvalitetsdialog. Kvalitetsdialogerna har varit kollegiala där två eller tre skolor har träffats samtidigt för att fördjupa varandras analys och dela erfarenheter. Fokus på dialoger har varit arbetet med att utveckla undervisningen utifrån enheternas utvecklingsplaner. Elevernas och lärarnas reflektioner av vad som är bärande för en kvalitativ undervisningen lyftes in både inför och under dialogen.

På rektorsmöte efter dialogerna fördjupas sedan hur skolorna och central förvaltning kan ta nästa steg utifrån analysen.

Analys och avslutning

Analys av kvalitet och utvecklingsområden har genomförts av förvaltningens kvalitetsteam utifrån elev-, lärar- och rektorsperspektiven. Fokus är både på skolornas och förvaltningens övergripande utvecklingsarbete. Det fokus som *många dialogsamtal berört* eller som i någon dialog visat sig vara *särskilt starkt kopplade till* målen och elevernas möjligheter till lärande beskrivs i rapporten.

I avsnittet *Avslutning* sammanfattas de områden där en tydlig kvalitetshöjning över tid syns samt de utvecklingsområden som identifierats.

2. Elevernas och lärarnas röster om undervisningen

Rapporten börjar med att identifiera vad elever och lärare ser för behov i undervisningen. Dessa iakttagelser har tagits med i dialog med rektorer, som resterande avsnitt i rapporten främst utgår ifrån.

Elevernas och lärarnas reflektioner kring utvecklingsområden för undervisningen i grundskolan

Eleverna i Varberg har höga förväntningar på undervisningen. Eleverna vill att undervisningen ska vara intressant och rolig så att den stimulerar varje enskild elev, att den ska vara motiverande för stunden men också ha betydelse för framtiden. Lärarna delar ambitionen men ser utmaningar med att leda och stimulera varje enskild elev på det sätt som önskas.

Några konkreta och viktiga områden som lyfts upp av lärare i dialog är:

- Elever efterfrågar **variation i undervisningen** samtidigt som de beskriver, och lärare lyfter fram, att många elever främjas av en tydlig lektionsstruktur.
- **Variation bidrar till motivation** enligt många elever och lärare, samtidigt kan variation betyda olika saker för olika individer.
- Elever vill ha **specifik feedback** som ger vägledningen framåt. Och positiv feedback så att eleven får känna sig nöjd med sin prestation.
- Elever kan känna en **stress över att bli bedömda** och inte få tillräckligt med tillfällen att träna utan att känna sig bedömd, samtidigt ska lärare använda all tillgänglig information för sin bedömning och för att leda eleverna framåt i lärandet. Detta ses som ett dilemma.
- Elevernas **delaktighet och inflytande** genomsyrar inte alltid undervisningen i önskad grad. Direkt elevinflytande på undervisningen framåt kan vara utmanande, och att ha tid i undervisningen att stanna upp för att fånga elevernas resonemang och idéer upplevs också som ett dilemma.

De senaste åren har motivation och lust att lära varit i fokus i analys av skolutvecklingsarbete i Varberg. Utvecklingsområdena ovan stämmer väl överens med strävan i nämndens mål *Motivation för lärande*. Mot denna bakgrund handlade fritextfrågan i elevenkäten just om motivation och lust att lära.

1 134 elevsvar från årskurs 5 och 8 har kategoriserats för att bättre förstå vad eleverna känner är viktigt för att bli motiverade. Elevernas svar kan tolkas som att undervisningens innehåll och form har betydelse för motivationen, precis som relationer med klasskamrater och därmed kulturen i klassrummet, och till sist även meningsfullheten att lära sig nytt och mer men också för framtiden.

Tre områden dominerar i svaren för båda årskurserna vilket illustreras av de mörkgröna rutorna i figuren på nästa sida. De ljusgröna rutorna visar på ytterligare svar från eleverna men som inte är lika frekventa. Den grå rutan kategoriserar svar som tolkas negativt, och är vanlig i årskurs 8. Skollunchen lyfts också som viktig av

elever (och lärare) där många anser att den behöver bli bättre, och att det är viktigt för måendet och lärandet.

I både årskurs 5 och 8 är eleverna mer positiva än tidigare år på den enkätfråga fritextfrågan går att koppla till: *Undervisningen gör så att jag vill lära mig mer.*

Figur 1. Kategorisering av fritextsvar, på frågan: "Vad får dig att känna motivation och lust att lära mer i skolan?"

Elevernas upplevelse är en central del av analysen i hela processen, utgångspunkten är att eleverna vet mycket om undervisningen och att vi kommer lära mycket av att lyssna in eleverna. Och att elevernas upplevelser är viktiga för utbildningen, vilket också lyfts fram i forskning: "De (eleverna) berättar hur de *upplever* och *erfar* skolsituationen, och även om inte upplevelser är detsamma som en objektiv sanning, så är det just upplevelserna som hamnar "i vägen" för deras lust att närvara och lära (...)."¹

Kort om resultaten från elevenkäten höstterminen 2020

Likt tidigare år är eleverna i årskurs 5 mer positiva till undervisningen än eleverna i årskurs 8. Eleverna i årskurs 8 är dock mer positiva än förra läsåret i samtliga frågeområden. Eleverna i årskurs 5 har en mer varierad trend.

I årskurs 5 är det i princip inga skillnader i svar mellan flickor och pojkar. I årskurs 8 svarar pojkarna mer positivt än flickorna på samtliga frågor utom två. Mönstret är detsamma som tidigare år, även om upplevelsen av undervisningen blir mer och mer lik. De elever som har valt *annat alternativ* på frågan om kön är mer kritiska/negativa i sina svar än övriga. I årskurs 8 är dessa elever mer positiva än förra läsåret, medan det inte finns jämförande data för årskurs 5 (för få svar).

Enkätresultaten, som presenteras på nästa sida, visar samma trend som förra året. Eleverna är mer nöjda med de delar av undervisningen som har fokus på vad som

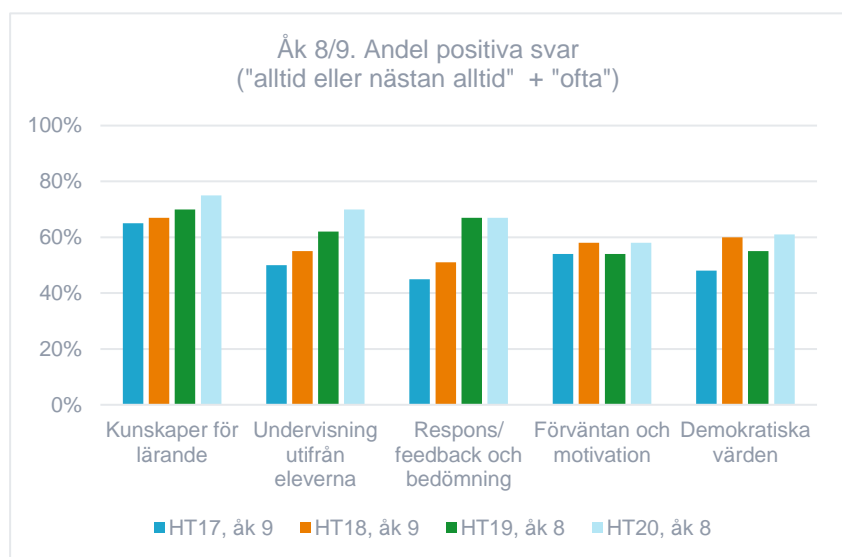
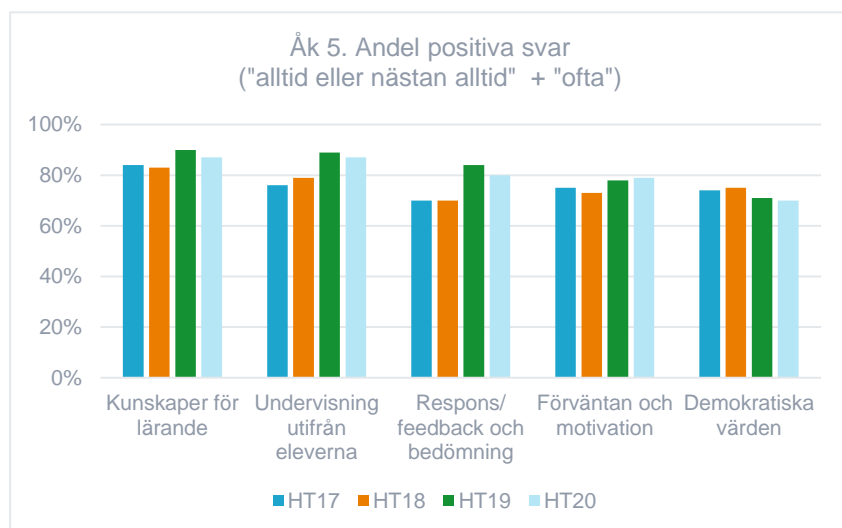
¹ Jahnke, A & Hirsch, Å (2020). *Varför förbättras inte elevresultaten trots alla insatser. Ifous. Sid. 33*

ska läras och undervisningens stöd för detta, och mindre nöjda med frågor kring motivation och demokrati. Se enkäten i sin helhet i bilaga, sist i detta dokument.

Tabell 1. Resultat för elevenkät om undervisningen

	Lägst resultat för påståendena	Högst resultat för påståendena
Åk 5	<i>Mina resonemang och idéer används i undervisningen</i> <i>Jag uppmuntras till att ifrågasätta och vara kritisk till vad jag ser, hör och läser.</i>	<i>Mina lärare hjälper mig att förstå hur jag kan göra för att lära mig</i> <i>Mina lärare tar reda på vad jag kan och vad jag behöver lära mig mer om</i>
Åk 8	<i>Mina resonemang och idéer används i undervisningen</i> <i>Undervisningen gör så att jag vill lära mig mer</i>	<i>Jag får veta vad jag behöver lära mig för att nå målen i undervisningen</i> <i>Jag får möjlighet att arbeta med utmanande uppgifter som inte är för svåra</i>

Diagram 1 och 2. Resultat för elevenkät om undervisningen

3. Grundskolornas arbete med att utveckla undervisningens kvalitet

Figur 2. Fokus för skolornas utvecklingsarbete läsåret 2020/21.

Figur 3 sammanfattar det fokus skolornas olika utvecklingsarbete kan klustras i. Det finns givetvis fler områden som arbetet riktas mot, men det som är mest gemensamt syns i figuren och beskrivs mer i detalj i kommande text. Utvecklingsarbetet bedrivs enligt den centrala cirkeln, det kollegiala lärandet lärare emellan. De tre områdena runt om visar vilket fokus det kollegiala arbetet främst riktas mot. Dessa går givetvis in i varandra, en kritisk aspekt för lärande (översta cirkeln) kan exempelvis vara elevernas motivation för innehållet (vänstra cirkeln). Den översta cirkeln är en kvalitet att värna sedan flera år tillbaka, de två under är utvecklingsområden som skolorna tydligt arbetar med på ett tydligt sätt idag.

Ett mer konkret innehåll kommer att lyftas i relation till de fyra områdena i kommande text, se pilar i figur 4. Återigen är det bara en teoretisk uppdelning, exempelvis *relationer* kan hanteras inom alla fokus.

Figur 4. Riktat innehåll för skolornas utvecklingsarbete läsåret 2020/21.

Lärandemål och kritiska aspekter för elevernas behov för lärande.	Förhållningssätt och former för att nå hela elevgruppen i klassrummet.	Relationer, normer och motivation i undervisningen.
➤ Ämnesdidaktiskt kollegium (ÄDK)	➤ Differentierad undervisning	➤ Normkritiskt förhållningssätt
➤ Matematikutveckling i Varberg (MASIV)	➤ Språkutvecklande arbetssätt	➤ Motivationsfrämjande undervisning
		➤ Trygghet och studiero

3.1. Kollegialt lärande för att systematiskt analysera och utveckla undervisningen

Rektorerna organiserar för olika kollegiala forum där fortbildning och undervisningsutveckling genomförs. I regel leds dessa forum av olika ledande roller såsom förstelärare, specialpedagoger eller lärledare. Rektorerna upplever att de ledande rollernas arbete med att leda utvecklingsarbetet i olika former är viktigt och har gett resultat över tid. Det är vanligt förekommande att rektor skapar lednings-/utvecklingsgrupper med ledande roller för att få stöd och kraft i utvecklingsarbetet. Genom dessa får också rektor god kunskap över hur undervisningen utvecklas. Den här typen av distribuerat ledarskap uppmärksammas som positivt av forskning.²

Kollegiala forum för utvecklingsarbetet

Utvecklingsarbetet för lärarna sker på studiedagar och i kollegiala forum som ingår i lärarnas veckovisa schema. Lärarna möts varje eller varannan vecka för att analysera, utveckla och planera sin undervisning. De förvaltningsgemensamma processerna är ämnesdidaktiskt kollegium (ÄDK) och matematikutveckling i Varberg (MASIV). I MASIV deltar alla lågstadieskolor. I ÄDK deltar 15 av 22 skolor, och därmed cirka 76 procent av kommunens grundskoleelever. Stödet till lärarnas arbete med att utveckla en undervisning för olika behov i elevgruppen sker också på elevhälsamöten (EHM), som kontinuerligt utvecklats på skolorna de senaste åren.

De skolor som inte organiserar det kollegiala lärandet i ÄDK har ofta ämnesgrupper varannan vecka för sitt utvecklingsarbete av undervisningen. Dessa beskrivs också som viktiga för det gemensamma utvecklingsarbetet och samarbetskulturen på skolorna. Det senaste året syns en förändrad organisering på flera av dessa skolor för att stärka det kollegiala samarbetet, vilket ofta har korrelerat med rektorsbyten.

På grund av pandemin har flera kollegiala forum pausats eller inte nått samma djup som tidigare. Fokus har istället blivit på att planera och organisera för fjärr- och distansundervisning som är nytt för lärarna, men också hantera den nya vardagen med personalfrånvaro med mera. Andra skolor har tidigare valt att pausa ÄDK i något stadium för att möta lärarnas önskemål om fokus på exempelvis kommande revideringar i kursplaner eller tid för individuell planering och uppföljning av lektioner.

Skolorna har ett antal gemensamma angreppssätt, kvaliteter och utvecklingsområden i sitt kollegiala arbete. Exempelvis lyfts ofta utvecklingsarbete kring kritiska aspekter i lärandet, differentiering och språkutveckling in i dessa forum. För de skolor som har arbetat länge med en tydlig struktur på kollegiala forum ser stora fördelar med att lyfta in nya områden i utvecklingsarbetet direkt i lärares analys och undervisningsplanering.

² Jarl, M., Blossing, U. & Andersson, K. (2017). *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*. Stockholm: Natur och Kultur. Sid. 109–115

Organisation och kultur är i regel på plats, men behöver fortfarande utvecklas på några skolor

Arbetet med att utveckla organisation och kultur för skolutveckling har pågått under flera år i Varberg. Införandet av kollegiala forum där undervisningen diskuteras mellan lärare bidrar både till en dela-kultur och konkret undervisningsutveckling. Forskning visar att organisering av lärares arbete som präglas av samarbete med fokus på undervisningen är kännetecknen på framgångsrika skolor.³ Här har de allra flesta skolor kommit långt.

De skolor där rektorsbyten har varit frekventa, eller som inte lika tydligt har haft ett målinriktat arbete med att utveckla undervisningen kollegialt, har större utmaningar i skolutvecklingsarbetet. Skolinspektionen lyfter hur rektorsbyten ofta påverkar utvecklingsarbete och elevers lärande negativt.⁴

Det finns olika beskrivningar ifrån rektor om olika forum och utvecklingsarbete stärker varandra eller om det ger parallella processer där det blir svårt att se det gemensamma fokuset på skolan. Här är rektorers ledarskap viktigt, vilket de får stöd igenom kvalitetsdialoger kring utvecklingsarbetet och kontinuerliga lärgrupper för rektorer. Dessa är rektors forum för kollegialt lärande, vilka uppskattas av rektor.

Förvaltningen har också ett övergripande ansvar att se till att olika utvecklingsprocesser och stöd bidrar. Det pågår ett strategiskt arbete för hur utvecklingsprocesser ska bidra till varandra, och nätverk för att dela denna bild med rektorer och ledande roller har startats. Samtidigt kan synergieffekter fortfarande utvecklas.

Rektor har fokus på att organisera för kollegialt lärande i vardagen

Rektorernas organisation av lärare och stödpersonal runt elevgrupperna är också viktiga för det gemensamma ansvaret för undervisningen och elevernas lärande och utveckling. Tvålärareskap eller co-teaching (fler än en lärare bidrar i undervisningen) strävar många skolor mot. Organiseringen syftar både till att ge förbättrade förutsättningar för mötet med eleverna och samarbetet mellan lärare. En väg att gå för att möjliggöra ökat samarbete är att ha ämnesinriktade lärare i lågstadiet, där några lärare exempelvis ansvarar för matematik och NO och kan då ägna tiden på kollegiala forum att gemensamt analysera och planera just denna undervisning.

Organisering av resurser för att möta elevgruppens behov är också ett fokus, det kan exempelvis handla om att gå från elevassistenter till tvålärareskap då detta anses höja kvaliteten och passa elevgruppen. Ett ytterligare fokus är hur specialpedagogisk kompetens handleder lärarna istället för individuella insatser till elever, för att stödja lärarna att utveckla sin undervisning till den specifika elevgruppen.

³ Håkansson, J. Sundberg, D. (2018). *Utmärkt ledarskap i skolan. Forskning att leda för elevers måloppfyllelse*. Sid. 182. samt Jarl, M., Blossing, U. & Andersson, K. (2017). *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*. Stockholm: Natur och Kultur. Sid. 80ff

⁴ Skolinspektionen (2019). *Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten*. Tematisk kvalitetsgranskning. Sid. 8

3.2. Lärandemål och kritiska aspekter för elevernas lärande i fokus

ÄDK, MASIV eller andra former av ämnesgrupper är, förutom ett kollegialt forum för systematisk analys och utveckling av undervisningen också, utvecklingsprocesser med givna innehåll, se exempel faktaboxar nedan. Den fördjupning och förståelse som kommer av arbetet i ämnesgrupper spiller över till lärarnas undervisning i andra ämnen. Ämnesgrupperna på skolorna leds ofta av lärledare som har fått utbildning. Rektorer deltar också i specifik fortbildning för de gemensamma processerna.

I dialogerna har arbetet med matematikutveckling genom MASIV varit i fokus. Det är en relativt ny process som fortfarande korrigeras efter behov som framkommer i dialoger på olika sätt. Kraven på förförståelse hos eleverna inför MASIV-undervisningen, en del långa genomgångar och annat uppmärksammas av rektorerna som dilemman för MASIV. Detta påverkar vissa elevgrupper mer än andra. Samtidigt beskriver rektorer att de allra flesta elever når långt i sitt lärande genom MASIV. MASIV tar mycket tid för reflektion och planering för lärarna under perioder av läsåret, vilket gör att den kollegiala tiden i de yngre åren i huvudsak läggs på matematikundervisningen framför andra ämnen. Området har uppmärksammats i tidigare kvalitetsarbete och förvaltningen har arbetat med olika stödinsatser för att hantera detta, men ännu är arbetet inte fullt ut i hamn även om ett antal rektorer anser att det fungerar bra idag. Ambitionen är att när lärarna arbetat med MASIV några terminer blir det naturligt att arbetet kommer att bli mer effektivt. Detta syns redan på ett antal skolor och hos de lärare som har erfarenhet av liknande analysarbete och planering i ÄDK-arbetet eller motsvarande. Fokus framåt är att stärka synergieffekterna mellan språkutveckling och matematikutveckling i lärarnas analys och planering, samt att säkra en bra övergång till matematikundervisningen i årskurs 4 när de första elevkullarna som haft MASIV når dit, vilket är läsåret 2022/23.

Rektorer och lärare är tydliga med att fokus på att planera undervisningen utifrån lärandemål och kritiska aspekter ger en positiv effekt på undervisningen. Elevenkäten indikerar också en positiv utveckling i elevernas upplevelse av undervisningen (notera dock att den inte följer MASIV som process då enkäten riktar sig till äldre elever, MASIV följs utifrån elevperspektivet i en annan process vilket kommer att redovisas längre fram).

Elevenkätens två första områden indikerar en hög kvalitet och positiv utveckling i att undervisningen har fokus på vilka kunskaper och färdigheter eleverna har behov av att utveckla för sitt lärande och att undervisningen på så sätt formeras utifrån eleverna. Detta kan antagligen förstås som att utvecklingsorganisationen förvaltningsövergripande och på skolorna i hög grad bibehåller och prioriterar satsningar som beslutats för flera år sedan. ÄDK har nämnts men även det arbetet som föregick ÄDK har tidigare år lyfts fram och som då fanns på alla skolor. Processen benämndes bedömning för lärande (BFL). Att fokus på lärandet är viktigt

också för motivation och en positiv upplevelse av skolan beskriver såväl rektorer som lärare och indikeras också elevcitat:

”Jag känner mig motiverad när jag inte kan. Då försöker jag tänka och löser jag uppgiften blir jag glad.” Elev i åk 5

”När man gör roliga och varierande saker på lektionerna. Inte för långa genomgångar. När det går bra för mig brukar jag ofta vilja lära mig mer och anstränga mig mer.” Elev i åk 8

Ämnesdidaktiskt kollegium (ÄDK) innebär att lärare kontinuerligt möter andra lärare som undervisar i samma ämne och tillsammans planerar, utvärderar, analyserar och utvecklar den egna och varandras undervisning. I ÄDK arbetar lärare tillsammans på ett systematiskt och med ett vetenskapligt förhållningssätt för att utveckla undervisningen och ge eleverna bästa möjlighet till lärande. En central del i lärarnas arbete är att använda en eller flera uttalade teorier om lärande, i Varbergs ÄDK är variationsteorin tydligast uttalad.

Planeringen genomförs i ett antal olika steg:

1. Relevanta lärandemål
2. Bärande teoretiska aspekter för lärandet
3. Kritiska aspekter för lärandet av målet (innehållsliga anpassningar)
4. Variationsmönster i undervisningen
5. Anpassa form utifrån gruppnivå och individuella anpassningar

Matematikutveckling i Varberg (MASIV)

Från och med hösten 2021 kommer samtliga årskurs 1, 2 och 3 i de kommunala grundskolorna att använda sig av en modell för matematikundervisning som utvecklats vid Nationellt centrum för matematikutbildning (NCM). Denna process kallas i Varberg för MASIV.

Undervisningen bygger på resonemang mellan elever och mellan elever och lärare. Eleverna får möjlighet att utveckla förmåga att resonera och förklara sina tankegångar, och också möjlighet att utveckla förmåga att lyssna och förhålla sig till andras resonemang, vilket är utvecklande för matematikförmågan i allmänhet. Matematikinnehållet, till exempel hur de olika räknetsätten fungerar och hänger ihop, presenteras på ett sätt som senare tids forskning visat ger en bra grund för elevernas fortsatta lärande.

3.3. Utveckling av förhållningssätt och former för att nå hela elevgruppen

De senaste åren har det systematiska kvalitetsarbetet uppmärksammat utmaningar i undervisningen att möta elevgrupper med olika nivåer och behov. Detta har beskrivits som en viktig förklaring till de sjunkande skolresultaten föregående läsår. Under det senaste året har flertalet skolor startat ett utvecklingsarbete med differentierad undervisning för att utveckla en undervisning som rymmer hela elevgruppen och med mindre enskilda lösningar för elever.

Differentierad undervisning för att möta hela elevgruppen

Majoriteten av skolorna arbetar på ett eller annat sätt med att utveckla en differentierad undervisning utifrån Wallbergs bok lektionsdesign. Skolorna beskriver att de bland annat önskar se en utveckling av en undervisningsanalys och -planering som stärker arbetet med att identifiera kritiska aspekter för elevers behov för lärande på flera kunskapsnivåer, utveckla elevers delaktighet i undervisningen,

ökad variation och differentierade arbetssätt, form och tempo i undervisningen. Gemensamt är en ambition att fler elever ska kunna tillgodogöra sig undervisningen och att undervisningen ska bidra till motivation på olika sätt.

Vanliga tillvägagångssätt är läsning av boken för att sedan ha kollegiala samtal om vad som är viktigt och hur det kan förfinas i undervisningen. På några skolor hanteras utvecklingsarbetet i ÄDK-forumet och ger ett mervärde genom att redan i planeringen utgå från elevers olika behov av till exempel specifika undervisningsmetoder.

Många lärare har börjat pröva olika grepp i undervisningen och beskriver en positiv upplevelse. Elevers delaktighet, variation och ett normkritiskt förhållningssätt anses också stödjas av tankarna kring differentierad undervisning.

Både lärare och rektorer beskriver differentierad undervisning som ett helt nödvändigt fokus. Att minska antalet individanpassningar för att istället få hela elevgruppen att arbeta med samma fokus, men utifrån sitt intresse och sina förmågor, beskrivs kunna minska arbetsbelastning på lärare samtidigt som det bidrar till inkludering och gemensamt lärande i elevgruppen. Det möter också det tydligaste utvecklingsområdet enligt elevenkäten – demokratiska värden.

Differentiering syftar både till att elever ska få möta samma innehåll men utifrån sin egen nivå och för att undvika individualiserad undervisning som riskerar att exkludera elever från det gemensamma sammanhanget. Utvecklingsarbetet är i ett tidigt stadium men bygger också på tidigare arbete och kunskap om inkluderande och god undervisning. Citatet om hur undervisningen blir motiverande nedan visar på att eleverna svarar utifrån en undervisning som ser ut att ha varit differentierad.

”När det är lagom klurigt så att man kan tänka mycket.” Elev åk 5.

*”Att läraren ger en tydlig förklaring så att man förstår. Att man får jobba i grupp, samarbeta och diskutera så att man hör olika åsikter. Att man jobbar på olika sätt, muntligt i grupp, planscher, spela in filmer och inte bara skriva själv.”
Elev åk 8*

Differentierad undervisningen utgår alltså från gruppen och att inkludera alla barn och elever, den bygger på gemenskap och ska ge alla möjlighet att delta och lära på sina villkor. Tabellen på nästa sida ger en sammanfattning av förhållnings- och arbetssättet i kontrast till individualisering.⁵ Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) är ytterligare en aktör som lyft differentierad undervisning under ett antal år.

⁵ Wallberg, H. (2019). *Lektionsdesign*. Stockholm: Gothia. Sid. 14
15 (29)

Tabell 2. Skillnaden på individualisering och differentiering. Fritt från Wallberg.

Individualisering	Differentiering
Etikett på eleven	Etikett på uppgift/aktivitet
Bygger på uppfattade styrkor/svårigheter hos eleven	Bygger på kontinuerlig kartläggning av elever och grupp
Nivågrupperingar, enskilt arbete	Möjlighet att arbeta på olika nivåer och olika sätt i gemenskap
Fokus på enskild elev	Fokus på gemenskap
Olika uppgifter, platser, aktiviteter, lärandemål	Samma kunskapsområde, gemensamma lärandemål

Språkutvecklande arbetssätt för att öka elevers möjligheter till lärande

Flertalet skolor lyfter fram hur de arbetar riktat med att utveckla elevers skol- och ämnesspråk. Detta görs genom att ledande roller leder samtal med kollegor, vilket på ett sätt kan sägas vara en spin-off på tidigare års arbete med läslyftet. Det historiska ansvaret på svensklärare att stödja elevernas språkutveckling sprids nu till alla ämnen då språket är en nyckel till lärande och utveckling för alla ämnen. Utvecklingsarbetet med språkutveckling är lika vanligt på skolor oavsett elevernas bakgrund utifrån socioekonomi och migration.

Precis som för differentierad undervisning hanteras utvecklingsarbetet på kollegiala forum och/ eller studiedagar, samt är nära kopplat till utvecklingsarbete kring relationer, normer och motivation i undervisningen.

Alla skolor arbetar med *Läsutveckling i Varberg (LiV)* i lågstadiet för att stödja arbetet med läsutveckling. Insatsen leds av LiV-handledare på varje skola. Några skolor får riktat stöd av förvaltningens språk-, läs- och skrivutvecklare och vissa har valt att utveckla LiV-insatsen till förskoleklass och årskurs 1 för att utveckla undervisningen för läsning i ett så tidigt stadium som möjligt. Utgångspunkten har varit de skolor som inte nått önskat resultat på screening i årskurs 2.

3.4. Fokus på relationer, normer och motivation i undervisningen

Sedan förskole- och grundskolenämnden antog målet *Motivation för lärande* under 2019 har skolorna alltmer riktat sitt utvecklingsarbete mot relationer, normer och motivation i undervisningen. Vikten av ett normkritiskt förhållningssätt, och motivationsfrämjande undervisning har också lyfts fram som utvecklingsområden i det systematiska kvalitetsarbetet tidigare år. Utvecklingsarbetet stärks och stärker också arbetet med att utveckla förhållningssätt och metoder för att nå hela

elevgruppen. Exempelvis lyfts vikten av motivation och relationer i arbetet med differentierad undervisning.

Undervisning som främjar motivation

Arbetet med att främja elevernas motivation i undervisningen är i fokus på flera skolor. Det kan handla om att se över val i undervisningen för att skapa mer variation, ökad delaktighet för elever eller tydligt lyfta in hur undervisningen kan beröra elevernas olika intressen. Att utveckla feedbacken till elever för att visa på specifika kvaliteter och utvecklingsområden hos eleverna är ytterligare exempel på fokus.

I vissa fall riktas utvecklingsarbetet mot flickor eller pojkar för att skolorna i sin analys sett svårigheter med motivationen i någon specifik grupp.

Bakgrunden till utvecklingsarbetet runt motivation är både en styrning från huvudmannen med målet *Motivation för lärande*, en nationell trend att tidigare års fokus på kunskapskrav och kursplaner nu behöver kompenseras med fokus på mer mjukare värden⁶, men också att det systematiska kvalitetsarbetet på skolorna och förvaltningen identifierat behov av att öka kvaliteten. Det är ett område som stundtals upplevs svårt, då utvecklingsarbetet i grunden handlar om relationer och beteenden som både styrs av varje situation och människa. Att öka motivation, variation, elevers delaktighet och effektiv feedback i undervisningen beskrivs som viktiga områden av rektorer, lärare och elever. Även vikten av att undervisningen i dessa och andra delar stödjer välmående hos eleverna anses viktigt, då flera skolor beskriver hur det sjunker.

”Intressanta uppgifter, variation av uppgifter, pröva nya saker, raster som ger oss motion.” Elev i åk 5

”Jag får lust att lära mig när det är roliga saker och viktiga saker att lära sig och när jag känner att jag fattar vad vi ska göra.” Elev i åk 8

Hur undervisningen stärker motivationen har varit i fokus under de senaste två årens elevenkät och elevdialog som genomförs på varje skola. Processen stödjer skolorna att identifiera utvecklingsområden och dela erfarenheter kring dessa, något som också nyttjas i kommande utvecklingsarbete. I år finns exempel på hur skolorna just fortsätter utveckla sitt arbete med feedback som ett resultat av kvalitetsarbetet. Ytterligare exempel är fokus på variation i undervisningen och att skapa tydliga tillfällen där eleverna får träna utan att känna sig bedömda.

Tendenser finns på att arbetet med motivation börjar ge resultat redan nu, elevenkäten visar på en undervisning som motiverar och skapar delaktighet mer idag än för två-tre år sedan och skolorna beskriver hur de tillsammans diskuterar dessa frågor.

⁶ Se bland annat Hirsh, Å. (2020). *Relationellt ledarskap i klassrummet – så skapas magi*. Stockholm: Natur och Kultur.

Normkritiskt förhållningssätt för att medvetandegöra val hos pedagoger och elever

Flera skolor har startat ett riktat arbete runt normkritik, exempelvis hur pedagoger bemöter och stödjer elever beroende på kön samt hur de sju diskrimineringsgrunderna på ett tydligt sätt kan integreras i undervisningen för att medvetandegöra pedagoger och elever om ett normkritiskt agerande. Lärarna samtalar kollegialt om frågorna och utgår ofta från litteratur. Övergripande elevhälsa har stödprocesser igång som ett antal skolor deltar i, det handlar om handledning till pedagoger men också aktiviteter i elevgrupperna.

Den inkluderande utgångspunkten i differentierad undervisning är en ytterligare ingång som främjar det normkritiska förhållningssättet.

I de allra flesta fall är arbetet påbörjat under de senaste två åren och tydliga resultat i undervisning och lärande är fortfarande svårt att ha underlag för, men rektorerna beskriver hur pedagoger och elever har blivit mer medvetna i sina diskussioner vilket har gett en grund för medvetna val i utbildningen.

”Jag tycker personligen att skolan är väldigt rolig för jag tycker det är kul att lära sig nya saker hela tiden. Man kan ju tänka på alla andra barn som inte har skola får dåliga jobb och lever fattigt.” Elev i åk 5

”Att få utmaning personligen och till vad jag behöver kunna och veta och vilja jobba vidare med. Att få olika möjligheter till att jobba så att allt inte blir fyrkantigt utan att få möjlighet att vara kreativ.” Elev i åk 8

Detta område, tillsammans med nästa, fördjupas mer i det systematiska kvalitetsarbetet som handlar om *Värden och lika möjligheter*.⁷ I tidigare analyser har normkritik som ett viktigt värde i undervisningen identifieras som ett utvecklingsområde. Det får stöd av elevenkäten i denna process där demokratiska värden är det med tydligast behov av utveckling, med fokus på frågeställningarna:

- Mina resonemang och idéer används i undervisningen
- Jag uppmuntras till att ifrågasätta och vara kritisk till vad jag ser, hör och läser

Utveckla en positiv skolkultur med fokus på tillgänglighet, trygghet och studiero

En positiv skolkultur hos vuxna och elever är grunden för allt utvecklingsarbete och lärande i skolan. På majoriteten av skolorna är det här en väl fungerande del tack vare ett fokuserat arbete sedan många år. På andra skolor upplevs utmaningar i att få en positiv skolkultur för undervisningsutveckling och lärande.

Fokus gentemot elevnivån är ofta att utveckla tillgängliga lärmiljöer i pedagogisk, social och fysisk mening så att alla elever kan tillgodogöra sig utbildningen. En del av detta handlar om att ha gemensamma strukturer i undervisningen för att stödja

⁷ Förskole- och grundskoleförvaltningen (2020). *Värden och lika möjligheter 2020*.

elever, men också skapa en god trygghet och studiero så att elever har möjlighet att sätta sitt lärande i centrum.

”Jag gillar att ha det avskärmat. Jag gillar att samarbeta med mina vänner. Jag gillar att ha musik på lektionerna.” Elev i åk 5

”Jag får motivation av min positiva klass och lärare som väldigt ofta är glada och har en positiv syn på världen.” Elev i åk 8

4. Grundsärskolans arbete med att utveckla undervisningens kvalitet

Grundsärskolan är till för barn som på grund av en utvecklingsstörning eller en begåvningsmässig funktionsnedsättning bedömts inte kunna nå grundskolans kunskapskrav. Eleverna läser antingen mot ämnen eller ämnesområden.

Eleverna har olika behov i grundsärskolan och personalen i grundsärskolan jobbar intensivt och tätt ihop för att möta de behov eleverna har. Utifrån ett årshjul med olika avstämningar för analys på individnivå finns en systematik för att följa elevernas lärande och sociala utveckling. Analys av omdömen, individuell utvecklingsplan och pågående stöd sker systematiskt. Systematiken skapar också förutsättningar för att säkerställa att elever kan nå progression och är rätt placerade.

Riktat utvecklingsarbete i särskolan

På liknande sätt som har beskrivits under grundskolan arbetar grundsärskolan med sitt utvecklingsarbete på studiedagar och i kollegiala forum, där ledande roller användas som bland annat samtalsledare. Rektorer beskriver en välutvecklad utvecklingsorganisation, även om möjligheterna att organisera det kollegiala lärandet mellan pedagoger är tidsmässigt en större utmaning i grundsärskolan. Personalen arbetar i regel också på fritidshemmet och utvecklingstid får ofta planeras till tidiga eller sena tider på dagen.

Det övergripande fokusområdet är att skapa *en* gemensam organisation och skolkultur, där ett strategiskt arbete pågår för att tidigare uppdelning mellan det som var Almers och Mariedals särskolor ska utvecklas mot Varbergs grundsärskola som en organisation. Mer riktade insatser kring innehåll handlar om:

- Genom ett kollegialt lärande ska den didaktiska kompetensen utvecklas för att främja elevernas lärande så att förmågorna blir vardagsnära och meningsfulla
- Stödja elevers mångsidiga utveckling och lärande genom att skickliggöra pedagoger
- Utveckla likvärdiga bedömningar med stöd av nationella riktlinjer
- Fokus på att utveckla lek och samspel i fritidshemmet
- Utveckla kompetens och samsyn kring elevers behov och förmågor

Utvecklingsarbetet tas om hand på olika sätt. Exempelvis genom olika kollegiala forum för dialog och reflektioner, introduktion av ny personal, övergångsarbete och utbildningsinsatser genom stöd externt och från förvaltningen.

Tecken på att utvecklingsarbetet gör skillnad

Rektorerna beskriver att medarbetare är positiva till att arbeta mer som en organisation och till pågående utvecklingsarbete. Genom delaktighet i utformning av utvecklingsplan, dilemma-samtal från medarbetarnas praktik och uppmärksammande av goda exempel sker ett medvetet arbete för att personalen ska ta ett ansvar för att utforma och realisera utvecklingsarbetet. En utmaning i arbetet har givetvis varit Corona-situationen. Eleverna i särskolan ses som riskgrupp och rektors möjlighet att vara närvarande i hela organisationen, och utbyte mellan pedagoger har försvårats avsevärt av pandemin. Utvecklingsarbetet har stundtals fått vara på paus, men rektorer beskriver att det ger kraft och engagemang i organisationen när det har kunnat bedrivas.

Ett fokus under året har varit att skapa en kultur där eleverna nyttjas som läranderesurser för varandra. I en personalintensiv verksamhet som grundsärskolan finns en risk att eleverna får "för mycket" stöttning av personalen, och inte får möjlighet att vara förebilder för varandra och resurser i varandras lärande. Att vara läranderesurs för varandra hjälper också eleverna att bygga självkänsla och att använda sina kunskaper och förmågor i praktik, och att de inte stannar vid en teoretisk förståelse. I grunden handlar det om att stärka elevernas vardagsförmågor.

I arbetet med likvärdiga bedömningar har externt stöd i form av kunskapshöjande föreläsningar gett en grund för fortsatta kollegiala dialoger för ökad kvalitet, vilket planeras framåt.

5. Fritidshemmets arbete med att utveckla undervisningens kvalitet

Fritidshemmen har från läsåret 2017/18 fått en egen del i läroplanen och från 1 juli 2019 har också fritidshemmets personal ett krav om legitimation. Sedan 2010 har fritidshemmen ett tydligt uppdrag att stimulera elevernas utveckling och lärande.

Övergripande satsning på lärledare har tagits emot positivt

Fritidspedagogernas arbete med fritidshemmets egna del i läroplanen och undervisningsuppdraget i relation till det har varit ett tydligt fokus de senaste åren. Läroplans- och undervisningskompetensen har utvecklats, framförallt hos de pedagoger som deltagit i förvaltningens utbildningar. Det finns en utvecklingsvilja hos personalen som gör att det förstärkta läroplansuppdraget och utbildningar har tagits emot positivt.

Senaste årens lärledarutbildning har framförallt höjt kompetensen för deltagande pedagoger vilket innebär att kompetensen i personalgruppen har blivit mer varierad. Det kan ta sig uttryck genom att lärledarna tillägnat sig ett professionellare språk

och ökad läroplans- och undervisningskompetens som inte har utvecklats på samma sätt för pedagoger som inte gått utbildning, och inte alltid har samma kunskaper om läroplansuppdraget. Det syns även en större skillnad mellan avdelningar om inte alla avdelningar har lärledare. Övergripande fortbildning erbjuds också till all fritidspersonal om läroplansuppdraget.

Lärledarna har fått fördjupad kompetens i att leda kollegiala samtal och att fritidshemmets verksamhet tydligare utgår från en kvalitativ pedagogisk planering. I praktiken har arbetet med fritidshemmets pedagogiska planering (FRIPP) utvecklats av lärledare vilket tydligt lyfts i dialog med rektorer och pedagoger. I det arbetet ingår också analys av den genomförda undervisningen för att kunna formera undervisningen framåt för elevernas fortsatta lärande.

Skolorna arbetar för en stärkt utvecklingsorganisation och att skapa en mer samlad skoldag där fritidshem kompletterar skola

Övergripande satsning på att utveckla FRIPP är också det fritidshemmen har fokus på vid personalens studiedagar och vid kollegiala forum. Precis som för grundsärskolan är tiden för utvecklingsarbete mindre än i skola, samtidigt som rektorer arbetar för att skapa en stärkt utvecklingsorganisation. De senaste åren har rektorer organiserat för EHM och ÄDK/motsvarande också på fritidshemmen.

Ett utvecklingsområde är fortsatt att skapa en kultur hos personal i skola och fritids samt en organisation som stödjer en hel skoldag, där fritidshemmet naturligt kompletterar skola. Ett antal skolor har organiserat så att fritidshemsavdelningar speglar årskurserna i skolan, för att renodla samarbetet mellan fritids och skola. Det innebär att fritidspersonal under förmiddag stödjer en årskurs vilket är samma elever personalen sedan har på fritids. Givetvis förloras andra värden, som att eleverna på fritidshemmet får möta elever från andra årskurser och elevgrupper där några (ofta de äldre) kan bli föredömen för andra, och där personalen får ett större utrymme att stödja de yngre eleverna som inte är lika självgående.

Utvecklingsarbetet med att stärka undervisningsplaneringen kopplat till läroplansmål och utökat kollegialt arbete mellan pedagoger i fritids beskrivs också kunna bidra till en hel skoldag. Detta då det ger förutsättningar för fritidshemmet att se och planera för undervisning och lärande som sedan fortsätter på fritidshemmet.

Undervisning i fritidshemmet

I undervisningen ska eleverna erbjudas en variation av arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer som integrerar omsorg och lärande.

Undervisningen i fritidshemmet kompletterar förskoleklassen och skolan genom att lärandet i högre grad ska vara situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgå från elevernas behov, intressen och initiativ. Undervisningen syftar till att främja elevernas fantasi och förmåga att lära tillsammans med andra genom lek, rörelse och skapande genom estetiska uttrycksformer samt med utforskande och praktiska arbetssätt. I undervisningen ska eleverna genom leken ges möjlighet att bearbeta intryck, pröva sin identitet, utveckla kreativitet samt sin förmåga att samarbeta och kommunicera.

Källa: Skolverket (2011). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, reviderad 2019.

6. Pandemins påverkan på undervisningen och utvecklingsarbetet

Tecken på hur undervisningen har påverkats i pandemin

Ökad personal- och elevfrånvaro har givetvis påverkat undervisningen. Forskning visar att frånvaro tydligt påverkar elevernas kunskapsutveckling, och andra än den ordinarie läraren stödjer sällan elevernas lärande i samma utsträckning. Däremot ger minskade gruppstorlekar (vilket frånvaro av ett antal elever kan leda till för de elever som närvarar) positiv inverkan på kunskapsutvecklingen. Sammantaget beskrivs en risk att möjligheterna till lärande skiljer sig stort mellan närvarande och frånvarande elever, vilket påverkar likvärdigheten. Inte minst då frånvaron tenderar att vara större hos elever med lägre socioekonomiska förutsättningar.⁸

Statistiskt har frånvaron ökat med någon procentenhet gentemot läsåret 2018/19. I dialog beskrivs dock att frånvaron ofta kommer i längre och sammanhängande perioder på grund av rekommendationer att stanna hemma vid minsta symtom och att återgång till skola ska ske efter ett antal symptomfria dagar. Fullständig statistik över frånvaron efter läsåret presenteras under hösten i rapporten *Förutsättningar och resultat*.

De längre frånvaroperioderna hos elever och personal gör att eleverna periodvis får mycket att ta igen. Detta har framförallt varit utmanande för yngre elever som generellt behöver mer stöd i undervisningen, även om eleverna har haft ork att göra skolarbete hemma har det inte alltid varit enkelt att ge förutsättningar för detta i praktiken. Även möjligheten att arbeta förebyggande enligt närvarorutin har försvårats.

Fjärr- och distansundervisningen i högstadiet har gett både fördelar och svårigheter. Det relationella i undervisningen, där möjligheten att motivera och ge emotionellt stöd, har blivit svårare. Samtidigt har vissa elever gett uttryck för en lugnare och bättre studiemiljö när de har varit på distans. Lärare har samarbetat för att lära sig digitala former för undervisningen och skapat mer strukturerade lektioner vilket gett nya upplevelser över hur viktigt detta är.

Det finns även exempel där elever med hög frånvaro deltagit mer i undervisningen när det genomförts på fjärr och distans. Exempel på anpassning för dessa elever har varit att de kan ha videon avstängd för att kunna delta på sina villkor.

Fördelar som beskrivs är att de elever som har varit på skolorna för att möjliggöra deras särskilda stöd har upplevt en lugnare miljö och fått ett närmare stöd av pedagoger, i flera fall i mindre grupper eller en-till-en undervisning. Rektorerna beskriver också att digitaliseringen fått en positiv utveckling och den digitala kompetensen har höjts i kollegiet. Resonemang finns hur den framtida undervisningen systematiskt kan nyttja fjärr och distans i vissa

⁸ IFAU (2021). *RAPPORT 2021:2. Barn och unga under coronapandemin – Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde.*

undervisningssituationer och för vissa behov hos elever. Även lärarens samarbete har via digitala möten har öppnat för nya möjligheter, som effektivare tidsåtgång i samarbete med lärare på andra skolor eller information från förvaltningen.

Den stora oron hos rektorer är elevernas mående. De elever som har tuffare hemförhållanden har varit en grupp som skolorna uppmärksammat i sitt dagliga arbete, men även andra elevgrupper finns det en oro kring. Skolan som en positiv social arena har saknats av många. Statistik över måendet presenteras under hösten.

Ökad oro hos personalen

En viktig aspekt är en ökad oro hos personalen över risken att bli smittad, och arbetsbelastning genom behov av att täcka för sjukskrivna kollegor, eller för den delen att själv bli sjukskriven och därmed inte kunna genomföra sin planerade undervisning. Även upplevelsen av att inte känna att man kan stödja elever fullt ut, exempelvis på grund av distansundervisning eller elevfrånvaro, har påverkat.

Oron har varit särskilt påtaglig på grundsärskolan. Där är det svårare att veta om eleverna har symtom, en ökad oro då eleverna tillhör riskgrupp och svårare att hålla avstånd på grund av elevernas behov av stöd och en personalintensiv verksamhet. Det senare skapar också en ökad oro över att inte "få ihop elevgruppen/undervisningen" då bortfall av personal kan påverka mycket när enskilda elever då inte får sitt ordinarie stöd.

Utvecklingsarbetet har påverkats i pandemin

På grund av pandemin har flera kollegiala forum fått ställas om till att planera fjärr- och distansundervisning. Forumen har också fått ställas in på grund av frånvaro eller för att skapa ökad tid för lärarnas individuella planerings- och uppföljningsarbete. Detta har sänkt tempot och påverkat skolutvecklingsarbetet negativt. Även forum där fler personal möts, till exempel möten för ett helt stadiet eller hela skolan, har varit svårare att genomföra under pandemin. Den digitala mötesarenan har inte gett samma möjligheter till dialog och kulturbygge, och de skolor som arbetar mycket med att bli "en hel skola" upplever ökade utmaningar.

Några skolor beskriver att det kan bli en utmaning att få kraft i det gemensamma utvecklingsarbetet igen, medan andra ser att lärarna ser fram emot att få fortsatt utveckla undervisningen tillsammans så snart möjlighet ges. Det sistnämnda beskrivs ofta bero på ett gediget framtagande av utvecklingsplaner där medarbetarna varit delaktiga, vilket gör att de nu önskar fortsätta arbetet med full kraft. Processen har gett engagemang och legitimitet för utvecklingsarbetet hos medarbetarna.

7. Förvaltningsövergripande utvecklingsprocesser som stöd för skolornas utveckling

Förvaltningsövergripande stöd riktas på ett mer kompensatoriskt sätt än tidigare

Likvärdigheten i stödet från förvaltningen till enskilda skolor har under året utvecklats. De skolor som har lägre målpuppfyllelse än vad förutsättningarna medger, där utvecklingsarbetet historiskt har saknat systematik och effekt samt där många rektorsbyten har påverkat negativt har under året fått riktat stöd. Tidigare år har stöden inte riktats lika tydligt utan delgivits på förfrågan, vilket gynnat de skolor som legat i framkant och sökt sig till förvaltningen. Under läsåret har stödet bland annat handlat om:

- Förstärkt rektorsorganisation på några skolor.
- Riktat stöd från förvaltningsövergripande personal och externa aktörer för genomförandet av utvecklingsarbete. Exempel är stöd för differentierad undervisning, bedömarkompetens, reviderade kursplaner, ÄDK-arbetet samt språkutvecklande arbetssätt.
- Kommunhälsan nyttjas som aktör för att stödja rektors chefs- och ledarskap.

I flera fall har rektorer tagit initiativ till stödet vilket tyder på att förvaltningens stöd efterfrågas och att rektorer är villiga att söka stöd för sin och skolans utveckling.

Översikt av förvaltningsgemensamma utvecklingsprocesser

En översikt av förvaltningsgemensamma utvecklingsprocesser utifrån de tre nämndsmålen och fem övergripande strategierna synliggörs nedan. Processerna har ofta pågått under flera år och skolorna deltar kontinuerligt. Utöver detta finns en ständig dialog där stöd möjliggörs för skolorna.

TILLIT FÖR FÖRBÄTTRING

- **Ledning för en formativ organisation**

Processerna är av övergripande karaktär som stödjer det mer specifika innehållet i övriga strategier.

- Utvecklingsplansarbete med ledande roller
- Nätverk och professionsmöten
 - Nytt nätverk 2020/21 samlar alla rektorer, förstelärare, lärledare och specialpedagogisk kompetens. Riktat innehåll har varit differentierad undervisning och synliggöra hur olika processer hänger ihop.
- Lärgrupper för rektorer, ledarskapsutveckling
- Huvudmannens systematiska kvalitetsarbete, dialogbaserad analys

SKOLA FÖR ALLA

- Systematisk analys och utveckling av undervisningen
- Utbildningen utvecklas i en helhet

Processerna har fokus på att stödja det kollegiala lärandet på skolorna med olika innehållsmässiga perspektiv.

- Ämnesdidaktiskt kollegium (ÄDK)
- Matematikutveckling i Varberg (MASIV) för årskurs 1–3
- Läsutveckling i Varberg (LiV) för årskurs 2, samt F-1 på flera skolor
- Lärledarutbildning fritidshem
- Utbildning i läroplansuppdraget för samtlig fritidshemspersonal
- Flerspråkigas lärande, samarbete med Skolverket för att höja kompetensen runt nyanlända och flerspråkigas lärande.
- Handledning för ökad bedömarkompetens och likvärdiga bedömningar, samt kommande revideringar av kursplaner
- Övergripande elevhälsans stöd för elevhälsamöten (EHM), närvaroarbete, Be right back (BRB), flexteamsutveckling med mera.
- Enhet flerspråkighets utbildning effektiv studiehandledning, interkulturellt förhållningssätt, möjlighet till stöd och konsultation med mera.

MOTIVATION FÖR LÄRANDE

- Utbildning som främjar motivation och självkänedom
- Digitalisering som pedagogisk tillgång

Processerna har fokus på att möjliggöra skola-arbetsliv samarbete, likvärdighet och utveckling i digitaliseringen samt ta gemensamma steg för motivationsfrämjande undervisning. Många av de processer som beskrivits ovan bidrar också till detta mål.

- Modern arbetslivsorientering (MOA)
 - Ny insats under våren är samarbete med Varbergs BOIS som ska vara läsande förebilder för elever i åk 2
- PRAO
- Pilotverksamhet för breddinförande av digitalt lärverktyg Chromebook och lärplattform GSuite för elever i årskurs 4–9
- Framtidens digitala lärande i skola (FDLIS). Samarbete med Halmstad Högskola, Region Halland och ett antal halländska kommuner för att utveckla nya digitala lösningar för lärande. Bland annat actionkameror i undervisningen för analys i ÄDK med mera.
- Normkritiskt team, stöd från övergripande elevhälsa till skolor
- Planering *Hälsa gör lärande*, stöd från övergripande elevhälsa till pilotskolor för modulbaserad stödstruktur för undervisning enligt hela läroplansuppdraget

- Dialog med rektorer för en tydligare gemensam strategi för motivationsfrämjande undervisning. Rektorer önskar inte nya insatser utan snarare stärka pågående. Detta kan i korthet beskrivas som:
 - Kunskapshöjande dialoger i rektorsgruppen om forskning och goda exempel i arbete med motivation för lärande.
 - Fortsatt utveckla ÄDK-organisationen, både för att säkra att pågående arbete bibehålls och att forumet också kan utveckla perspektiv för motivation för lärande i analys och planering av undervisningen.
 - Långsiktig planering för att säkra att olika utvecklingsprocesser – ÄDK, MASIV, differentierad undervisning, normkritiskt arbete, med mera – utvecklas tillsammans och ger mervärde. Bland annat utifrån perspektivet motivation för lärande.

8. Avslutning

Beskrivningar och analyser i rapporten visar att skolutvecklingsarbetet riktas mot identifierade behov i undervisningen, inte minst utifrån elevperspektivet. Positivt är också att tidigare beslutade satsningar fortsatt hålls i och prioriteras av skolorna. Övergripande utvecklingsprocesser och stöd bidrar till skolornas arbete, och riktas på ett tydligare sätt än tidigare år.

Majoriteten av skolorna har ett systematiskt arbete och positiv kultur för utvecklingsarbetet. Det är fortsatt en utmaning att undervisningen upplevs relevant, ger lust att lära mer och skapar delaktighet för eleverna. Samtidigt finns tecken på att undervisning utvecklas till att bättre än tidigare bidra med dessa kvaliteter. Fokus på skolorna är i hög grad på hela läroplansuppdraget. Ett tydligt exempel är differentierad undervisning som belyser såväl elevers sociala lärmiljö, undervisningens motiverande faktorer (till exempel elevdelaktighet, variation, utmaning) med utgångspunkt i vad eleverna ska lära.

Ett tidigare identifierat utvecklingsområde är organisering för stöd i syfte att bidra till att fler elever ska nå målen och gymnasiebehörighet. De utvecklingsprocesser som beskrivs i rapporten bidrar i högsta grad till att eleverna ska nå målen, samtidigt är arbetet med särskilt stöd, flexteam, organisering runt elever och elevgrupper med mera inte det som tydligast lyfts av rektorer. På förvaltningsövergripande nivå pågår ett arbete med att starta resursskola och utvecklingsprocess för särskilt stöd. Under höstens processer i kvalitetsarbetet kommer området att fördjupas, och bedömning om utvecklingsområdet ligger kvar eller inte görs där.

Några skolor behöver fortsatt utveckla organisering och kultur för att få kraft i utvecklingsarbetet, och övergripande processer behöver ännu bättre synkroniseras för bästa möjliga resultat. Processer för IT och lärande, skola-arbetsliv, normkritiskt arbete med mera nyttjas av skolorna och bidrar på olika sätt, de lyfts dock sällan fram av rektorerna som tydliga bidrag till att öka undervisningens kvalitet. Här finns potential för ett ökat mervärde till undervisningen av redan pågående processer.

En stor osäkerhet för det fortsatta arbetet med skolutveckling är hur pandemin Covid-19 påverkar framåt. Kommer det finnas kraft och energi i arbetet framåt? Hur har perioder av frånvaro hos elever och lärare påverkat lärandet? Hur kan positiva lärdomar få kraft framåt? Svaret på dessa frågor kommer antagligen att synliggöras när kollegiala forum återigen kan ha full kraft på undervisningsutveckling, när kartläggnings- och bedömningstillfällen kan genomföras kontinuerligt i undervisningen igen, när utbildningen kan bidra till elevernas hela utveckling i både hälsa och lärande varje dag och över tid. Kanske är det viktigare än på länge att hålla i och hålla ut pågående skolutvecklingsarbete, med tydligt fokus på undervisningen. För elevernas mående och lärande.

Nedan sammanfattas kvaliteter att värna och utvecklingsområden.

8.1. Kvaliteter att värna

Långsiktig målstyrning och utvecklingsarbete med fokus på undervisningsuppdraget och medarbetarnas delaktighet.

Systematisk och kollegial analys och planering av undervisningen, för att främja elevernas lärande, som leds av ledande roller.

Förvaltningsövergripande utvecklingsprocesser riktas tydligare än tidigare mot olika skolor för ökad likvärdighet.

Pågående och planerade processer möter identifierade behov, exempelvis har planering av strategi för målet *Motivation för lärande* utvecklats och differentierad undervisning som syftar till att möta flera olika kunskapsnivåer och behov i elevgruppen.

8.2. Utvecklingsområden

Likvärdig utveckling i skolutvecklingsarbetet för systematisk analys och utveckling av undervisningen, med en tydligare positiv resa för alla skolor.

Utveckling av hela läroplansuppdraget för att utveckla undervisning som tydligt förmedlar kunskaper och värden, med fördjupat fokus på det motivationsfrämjande.

Likvärdighet i fritidshemmens arbete med att utveckla undervisningen, genom stärkt kompetens för alla pedagoger.

Utformande av **strategier för att möta en eventuell utbildningsskuld**, mot bakgrund av pandemin.

9. Källförteckning

Förskole- och grundskoleförvaltningen (2020). *Värden och lika möjligheter 2020*

Hirsh, Å. (2020). *Relationellt ledarskap i klassrummet – så skapas magi*. Stockholm: Natur och Kultur.

Håkansson, J. Sundberg, D. (2018). *Utmärkt ledarskap i skolan. Forskning att leda för elevers måluppfyllelse*.

IFAU (2021). *RAPPORT 2021:2. Barn och unga under coronapandemin – Lärdomar från forskning om uppväxtmiljö, skolgång, utbildning och arbetsmarknadsinträde*.

Jahnke, A & Hirsch, Å (2020). *Varför förbättras inte elevresultaten trots alla insatser*. Ifous.

Jarl, M., Blossing, U. & Andersson, K. (2017). *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*. Stockholm: Natur och Kultur.

Skolinspektionen (2019). *Huvudmannens arbete för kontinuitet på skolor med många rektorsbyten*. Tematisk kvalitetsgranskning.

Wallberg, H. (2019). *Lektionsdesign*. Stockholm: Gothia.

10. Bilaga – Enkätfrågor/påståenden

ELEVENKÅT HT20		
Områden	Frågor	
Kunskaper för lärande	1.	Jag får veta vad jag behöver lära mig för att nå målen i undervisningen
	2.	Mina lärare hjälper mig att förstå varför jag ska lära mig
	3.	Mina lärare hjälper mig att förstå hur jag kan göra för att lära mig
Undervisning utifrån eleverna	4.	Mina lärare tar reda på vad jag kan och vad jag behöver lära mig mer om
	5.	Jag får arbeta med olika exempel och arbetssätt för att förstå och lära mig mer
Respons/feedback och bedömning	6.	Jag får veta hur jag kan komma vidare i skolarbetet och lära mig mer
	7.	På lektionerna får jag möjlighet att träna utan att känna mig bedömd
Förväntan och motivation	8.	Mina lärare får mig att tro på mig själv i mitt skolarbete
	9.	Jag får möjlighet att arbeta med utmanande uppgifter som inte är för svåra
	10.	Undervisningen kopplas till omvärlden
	11.	Undervisningen gör så att jag vill lära mig mer
Demokratiska värden	12.	Mina resonemang och idéer används i undervisningen
	13.	Jag uppmuntras till att ifrågasätta och vara kritisk till vad jag ser, hör och läser
	14.	Jag och mina klasskamrater ges möjlighet att lära av varandra på lektionerna
Fritextfråga	15.	Vad får dig att känna motivation och lust att lära mer i skolan? Ge några exempel!